

Bara kun je niet zomaar met 'scheiden' vertalen

Vertalen is ook kijken naa

Het was voor een aantal kranten zelfs voorpaginanieuws: God heeft de wereld niet geschapen maar gescheiden. Dat stelde althans Ellen van Wolde, nieuwe hoogleraar Exegese Oude Testament aan de Radboud Universiteit. Volgens Marjo Korpel klopt er weinig van de 'ontdekking' van Van Wolde. Haar argumenten deugen niet, stelt zij. Van Wolde borduurt voort op een vergissing uit de 19e eeuw.

Met vette letters kopte dagblad *Trouw* begin oktober op de voorpagina: 'Openingszin bijbel klopt niet'. Wie verder las ontdekte dat het sloeg op een verkeerde vertaling van Genesis 1: 1. God had de hemel en de aarde niet geschapen maar slechts van elkaar gescheiden. Althans, dat beweerde prof. Ellen van Wolde.

Veel theologen klommen in de pen en stelden direct de wetenschappelijke argumenten die zij aanvoerde aan de kaak. Van Wolde suggereerde dat voor al die schrijvers haar visie bijkbaar te nieuw en te bedreigend was. Een merkwaardige opvatting. Wetenschap staat open voor elke nieuwe theorie. Maar dan wel verdedigd met degelijke argumenten. Daaraan schort het bij deze theorie.

Homoniemen
De discussie spitste zich toe rond de vertaling van het Hebreeuwse woord *bara*. Halverwege de 19e eeuw maakte de grote taalkundige Wilhelm Gesenius de vergissing te stellen dat de oorspronkelijke betekenis van het Hebreeuwse werkwoord *bara* 'omhakken' (dus stronk en stam van elkaar scheiden) is. De fout ontstond doordat hij twee Arabische werkwoorden die in klank op elkaar leken, gelijkstelde. Een begrijpelijke vergissing die ook in de Arabische literatuur voorkomt.

In de vorige eeuw is deze vergissing van Gesenius al opgemerkt en de moderne woordenboeken behandelen het woord *bara* als drie verschillende werkwoorden: 1) scheppen; 2) omhakken (scheiden); 3) vetmesten. Het zijn een soort van homoniemen, woorden die hetzelfde zijn gaan klinken maar verschillende oorscheppingsverhalen als bewijs

Scheppen

Bara kan in de volgende teksten niet 'scheiden' betekenen:

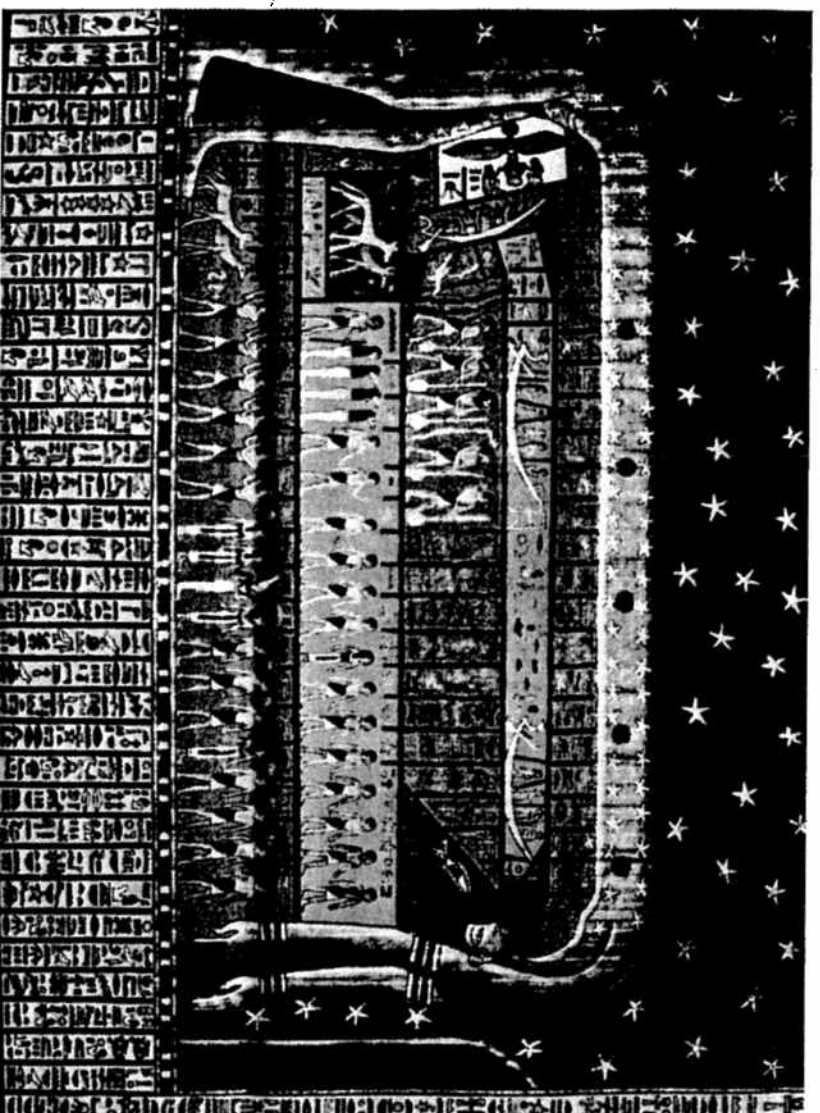
God zegende de zevende dag en verklaarde die heilig, want op die dag rustte hij van heel zijn scheppingswerk (Gen. 2:3)

Ik heb de smid geschapen, die het gloeiende vuur aanblaast (Jes. 54:16).

Zie, ik schep een nieuwe hemel en een nieuwe aarde. (Jes. 65:17, vgl. Jes. 66:22)

De HEER zal iets nieuws op aarde scheppen: een vrouw maakt een man het hof. (Jer. 31:22)

Schep, o God, een zuiver hart in mij, vernieuw mijn geest, maak mij standvastig. (Ps. 51:12)

De Egyptische visie op het ontstaan van hemel en aarde. Nut, de godin van de hemel, staat over de aarde heengebogen. Foto Wikimedia

sprong en betekenis hebben. Neem het Nederlandse woord 'vorst'. In de betekenis 'koning' stamt het af van 'voorste', in de tweede betekenis is het afgeleid van het werkwoord 'vrietzen'. De woorden zijn dus niet verwant.

Het gezag van Gesenius was echter zo groot, dat ook in de vorige eeuw nog verschillende theologen ervan uitgingen dat *bara* in het Genesisverhaal ook wel 'scheiden' kon betekenen (o.a. König, Van der Ploeg, Westermann) en sommigen daarbij ook reeds andere Oudooiterscheppingsverhalen als bewijs

aanvoerden (o.a. Brongers, Dantine, Beauchamp, Hanson, Wyatt). Nieuw is de these van Van Wolde dus allerminst.

Niemand ging echter zover te beweren dat *bara* overal in de bijbel 'ruimtelijk van elkaar scheiden' betekent. Er zijn namelijk diverse teksten waar het woord *bara* moeilijk 'scheiden' kan betekenen (zie kader 'Scheppen'). Verder zijn er veel teksten die door gebruik van synoniemen (woorden die dicht bij elkaar liggen in betekenis) aangeven dat het werkwoord *bara* hoort tot een groep van woorden als maken, vormen, planten, uitmetsen, uitspannen. Woorden die dus vooral met een handwerksman te maken hebben (zie kader Synoniemen).

Van Wolde wijst het beroep op zulke parallel gebruikte woorden van de hand als oude wetenschap. Bij oude talen als het Hebreeuws, waarvan de oorspronkelijke schrijvers niet meer zijn te raadplegen, zijn de context van een woord en die synonieme woorden echter zeer belangrijk. In een nieuw woordenboek van het Bijbels Hebreeuws (van David Clines) zijn om die reden consequent bij elk woord ook de woorden opgesomd die in parallellie voorkomen en vergelijkbare of juist tegenstelde betekenissen hebben.

De betekenissen 'scheiden' is ook lastig te verdedigen omdat er net als in het Nederlands een

voorzetsel bij moet staan: van of tussen. Je kunt alleen objecten scheiden van elkaar, of scheidingsdingen maken tussen twee of meer dingen. Enkel scheiden zou betekenen dat je ze in tweeën zou splitsen. Dat zou in Genesis 1 niet passen, want dan zouden hemel en aarde elk in twee delen uiteenvallen.

Geloofsbelijdenis

Van Wolde vergelijkt de tekst van Genesis 1 met een zevental Mesopotamische Scheppingsverhalen. Inderdaad zijn er overeenkomsten met die teksten, maar ze verliest hierbij uit het oog dat de schrijver van Genesis 1 zich juist wilde afzetten tegen de religieuze voorstellingen van de

buurvölker. Bovendien is ze bij haar tekstuze nogal selectief. Tientallen andere scheppingsverhalen uit het oude Nabije Oosten die spreken over een scheppen in de zin van bouwen en planten (dus niet: scheiden), noemt ze niet.

De bijbel kent bovendien diverse en uiteenlopende versies van de schepping. In Jesaja 40:12-14 (zie kader Scheppingsverhaal) wordt de schepping vragenderwijs beschreven. Genesis 1 en 2 worden ook vaak gezien als twee verschillende beschrijvingen van de schepping. Zo zijn er nog talloze andere bijbelteksten die spreken over Gods scheppende werk, soms met het werkwoord *bara*, maar ook met andere, synonieme werkwoorden.

Het was er de schrijvers niet om te doen een zo exact mogelijke beschrijving van de schepping te geven, het was een geloofsbelijdenis: Wij geloven dat alles wat wij om ons heen zien oorspronkelijk goed geschapen is door onze God. Hij is de enige. Hij heeft niemand geraadpleegd (Jes. 40:13-14) en Hij is zelf niet geschapen of verwekt. Hij was er vanaf het begin en zal er zijn tot aan het einde.

Zeemonster of tonijn

Volgens Van Wolde zou in Genesis 1:21 staan dat God de zee monsters zou hebben geschapen (in plaats van: geschapen) van de vissen en vogels. De zee monsters leven volgens haar in het water onder de aarde. God moet er dus voor zorgen dat de zee monsters in het water onder de aarde komen, en dat kan enkel wanneer hij de oerwateren scheidt, en daarmee de zee monsters scheidt van de vissen en vogels.

Nu is het woord 'zee monsters' een vertaling van het Hebreeuwse *tannin*. Via het klassiek Arabisch (*tanin*) en het Grieks (*thynnus*) en Latijn (*thynnus*) is dat in vele moderne talen terechtgekomen als tonijn. Het gaat hier dus gewoon

Synoniemen

Bara duidt in deze teksten op maken en vormen, dat is te zien aan de synoniemen die er naast worden gebruikt:

Dit zegt God, de HEER, die de hemel heeft geschapen en uitgespannen, die de aarde heeft uitgehamerd met alles wat zij voortbrengt. (Jes. 42:5)

Wenu, dit zegt de HEER, je Schepper, o Jakob, je Formeerder, O, Israël. (Jes. 43:1)

Formeerder van de bergen en Schepper van de wind (...), zijn naam is HEER, God van de hemelse machten. (Amos 4:13)

Theologie

de context

Niet zo vreemd om zo'n grote vis te zien als zeemonster. Foto Piotr Ciuchta

om grote zeedieren, vermoedelijk ook om de walvis die in die tijd nog in de Middellandse Zee leefde. Wat Genesis 1 hier zegt is dat zelfs die grote zeedieren net zulke gewone schepsels zijn als de wormen en schelpdieren die ook in zee leven.

Uit de weinige bijbelteksten waarin de zeemonsters voorkomen (soms Levathan en Rahab genoemd) blijkt dat de bijbelschrijvers hen inderdaad zagen als grote dieren levend in de zee. Ook in de - aan het Hebreuws verwante - Ugaritische teksten zijn de 'zeemonsters' helpers van de zee(god). Visser's in die oude tijd wisten maar al te goed dat er in de zee zeer grote vissen leefden. En het is begrijpelijk

dat zij, varend op kleine houten scheepjes, hen beschouwd als monsters. De vertelling van Jona laat zien dat ook die grote zeedieren moesten gehoorzamen aan God (Jona 1: 17).

moslims beamen tot op de dag van vandaag de bijdenis dat God schepper is van hemel en aarde. Joodse geleerden die (in de 3e eeuw voor Chr.) de bijbel vertaalden in het Grieks en de schrijvers uit Qumran (in de 2e eeuw voor Chr.) kenden het werkwoord *bara* in Genesis alleen in de betekenis van 'maken, scheppen'. Dat

Van Wolde is bij haar tekstkeuze nogal selectief

tekend. Door de eeuwen heen namen generaties gelovigen dit over. Zowel joden, christenen als

het woord alleen werd gebruikt voor Gods scheppingswerk blijkt ook uit de naam die de ouders van een Benjaminit kozen voor hun zoon: Beraja (1 Kron. 8: 21). Traditioneel vertaald: 'de Here heeft (het kind) geschapen'. Prachtige naam voor een kind! Een naam was destijds immers een minigeloofsbelijdenis van de ouders. Maar zouden ooit ouders hun kind de naam hebben gegeven 'de Here heeft (het kind) geschapen'?

Scheppingsverhaal

Scheppingsverhaal in de versie van Jesaja:

- 12 Wie heeft de wateren met holle hand omvat, de hemel gemeten met een ellenmaat?
- Wie heeft het stof van de aarde met een maatpel afgemast?
- Wie heeft de bergen gewogen op een weegschaal, de heuvels met balans en gewichten?
- 13 Wie heeft de geest van de HEBER gemeten?
- Heeft iemand hem ooit raad gegeven?
- 14 Wie raadpleegt hij, wie biedt hem inzicht?
- Wie leidt hem op de paden van het recht?
- Wie leidt hem naar de wijsheid?
- Wie toont hem de weg van het inzicht? (Jes. 40:12-14)

Mario Korpel

Mario C.A. Korpel is als Oudbestamentica verbonden aan het Department Godgeleerdheid van de Universiteit Utrecht, en PKN predikant in algemene dienst.

Debat

Cohesie

Het is woensdagmiddag, ik kom net van de uni, vandaag is mijn strudiedag. Snel wil ik nog een paar boodschappen doen. In de supermarkt pak ik alles wat ik nodig heb bij elkaar, loop naar de kassa, maar zie tot mijn verbazing geen enkele kassajuffrouw of -mijnheer.

Verbaasd vraag ik aan een andere klant, waar ik mijn spullen kan afrekenen. Wat blijkt? Daar is te genwoordig geen kassajuffrouw of -mijnheer meer voor nodig. Je scant je boodschappen, je pikt, en je loopt weg. *That's it. Geweldig, toch?*

Nou, niet dus. Niet wat mij betreft. Begrijp me niet verkeerd: ik heb niets tegen technische vooruitgang en *efficiency*. En ik begrijp ook wel dat in onze 24-7-economie alles snel moet kunnen. Maar toch... iets zegt me dat we doorschieten in ons alles-moet-vliegensvlug-denken.

Laat me u even meenemen naar een bejaardenhuis waar ik te weinig maar toch regelmatig kom om wat mensen op te zoeken. Als je als vijftenvintigjarige binnenkomt, overvalt je een oase van rust. Te veel rust, een rust waar ik me nauwelijks bij thuis kan voelen. Je stapt in een wereld waar de tijd bijna geen rol meer speelt, waar mensen al drie uur van tevoren klaar zitten voor hun bezoek omdat het bezoek het enige lichtpuntje op de dag is. Dat is de eenzaamheid van veel ouderen.

Laat me u ook even meenemen naar een willekeurige net-afgestuurde quasi-yup, of een echte yup, mij om 't even. Weet u hoe vaak eenzaamheid bij jongeren voorkomt? Uit diverse onderzoeken blijkt dat de eenzaamheid juist onder die groep heel groot is. Want, borrelen en klieren met collega's is natuurlijk leuk. Maar

uiteindelijk loop je na je lange werkdag alleen naar huis; je collega's zijn je sociale leven; je werkt immers zeker vijftig uur per week. Als er iets is wat oud en jong tegenwoordig bindt, dan is dat misschien wel een bepaalde leegte. Simpelweg, omdat we elkaar niet meer tegenkomen, maar elkaar eigenlijk wel missen...

Op het station hoef je geen kaartje meer te kopen, want je kunt meteen doorlopen dankzij de geweldige *ov-chip*. In de supermarkt hoef je niet in de rij te staan of je te ergeren aan de slome kassajuffrouw, want je houdt je pasje voor een scherm, en *go*, je mag verder rennen naar je volgende afspraak. Hoe lang gaat het nog duren voordat al het winkelpersoneel verdwijnt?

Nou goed, technische vooruitgang, prima. Maar als we dan toch ook nog een beetje gezellige en persoonlijke leefomgeving willen hebben, moeten we daar wel extra ons best voor doen. Voor mij ondersteekt de groeiende onpersoonlijkheid het belang van het verenigingsleven en cohesie bevorderende projecten op kleine schaal. Daar moet het gebeuren: in de gemeenten en wijken. Want een samenleving maak je niet van bovenaf. Daar moeten de mensen zelf de schouders onder zetten.

De komende tijd hoop ik voor mijn woonplaats iets te mogen bijdragen aan die cohesie. Ik woon in Leiderdorp en zal per 3 maart waarschijnlijk zitting nemen in de gemeenteraad namens het CDA. Ik ben dan volksvertegenwoordiger. Momenteel heb ik nog geen idee wat voor portefeuille ik zal krijgen. Maar een ding weet ik wel: Als ik in de gemeenteraad zit, wil ik vooral de sociale cohesie in ons dorp bevorderen. Leiderdorp moet een plek door mensen en voor mensen zijn. En ik hoop dat alle kandidaat-raadsleden deze wens delen.

Caroline Tax

Caroline Tax is lid van het dagelijks bestuur van het CDA.

Verder rennen naar je volgende afspraak. Foto SXC